

УДК 321

В. В. Петренко, канд. політ. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ,
В. Й. Разіцький, канд. іст. наук, доц.
Національний торговельно-економічний університет, Київ

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ "БРАТІВ-МУСУЛЬМАН" У ЄГИПТІ ПІСЛЯ УСУНЕННЯ ВІД ВЛАДИ ПРЕЗИДЕНТА М. МУРСІ

Революція в Єгипті 2011 р. та прихід до влади "Братів-мусульман" стали справжньою сенсацією для всього мусульманського світу і викликали особливий інтерес політичних лідерів провідних країн Заходу. Однак воєнний переворот у країні липня 2013 р. не тільки перекреслив попередні досягнення "братів" у політичній боротьбі за владу, але й поставив під загрозу саме існування цієї організації. У статті зроблено спробу з'ясувати причини політичної поразки президента Єгипту М. Мурсі та його команди, а також проаналізувати внутрішні суперечності серед "Братів-мусульман", внаслідок яких з'явилася загроза розколу організації. Також не менш важливим є завдання визначити реакцію мусульманського світу на воєнний переворот у Єгипті та перспективи подальшої діяльності "Братів-мусульман" в умовах внутрішньої боротьби за владу та посилення переслідувань урядом президента А. Аль-Сісі.

Ключові слова: "Брати-мусульмани", ісламізм, режим А. Аль-Сісі, мусульманський світ, арабський Схід, Ісламська держава.

Вступ. "Арабська весна" в Єгипті, падіння режиму президента Х. Мубарака, проведення в країні демократичних виборів позначили нову сторінку в історії однієї із найбільших та найвпливовіших держав арабського світу. А прихід до влади "Братів-мусульман" після десятиліть переслідувань офіційним Каїром став символічним на шляху країни до демократії. Лідери провідних держав світу визнали вибори в Єгипті та привітали М. Мурсі із вступом на посаду президента. Масова підтримка нової влади єгипетським народом була для багатьох дослідників та аналітиків вагомим аргументом на користь того, що післяреволюційний Каїр надовго визначив основні вектори своєї зовнішньої і внутрішньої політики й стане вагомим центром демократії в арабському світі. Однак військовий переворот 3 липня 2013 р. на чолі з генералом А. Аль-Сісі не тільки занепокоїв уряди багатьох країн християнського та мусульманського світу, але й став повним розчаруванням для місцевих мешканців, означивши політичну поразку "Братів-мусульман" у Єгипті. Ураховуючи той факт, що ідеологічні і політичні переконання "братів" знайшли підтримку населення в багатьох державах арабського Сходу, усунення президента М. Мурсі від влади в Єгипті викликало глибоке занепокоєння громадськості та стало предметом дослідження вчених. На порядок денний науковців, аналітиків було винесене питання подальшої політичної долі "Братів-мусульман", які відразу розпочали активну боротьбу з режимом військових у країні. Однак внутрішні суперечності з приводу подальшої стратегії і тактики діяльності організації тримають у напруженості як прихильників, так і противників цього громадсько-політичного руху, які намагаються передбачити події в Єгипті, зрозуміти траєкторію його історичного поступу.

Усунення від влади в Єгипті президента М. Мурсі в липні 2013 р. дало поштовх гострим дискусіям та суперечкам вчених, політиків, журналістів з приводу подальшої діяльності "Братів-мусульман". Через два роки після цієї події запитань щодо політичного курсу "братів" залишається більше, ніж відповідей. З огляду на це мета статті – проаналізувати основні напрями діяльності "Братів-мусульман" у Єгипті, виявити їх сильні та слабкі сторони у процесі боротьби за владу.

Для реалізації поставленої мети слід виконати кілька важливих завдань. Серед них, зокрема, проаналізувати причини поразки "Братів-мусульман" у Єгипті, висвітлити ставлення громадськості країн арабського світу до "братів" після політичної поразки президента М. Мурсі та його команди, визначити основні напрями діяльності організації, її тактику і стратегію, а також вну-

трішні розбіжності з приводу методів боротьби з режимом нового глави держави А. Аль-Сісі.

Військовий переворот у державі такого масштабу, як Єгипет, а також політична поразка однієї із найвпливовіших громадсько-політичних організацій арабського світу – "Братів-мусульман" – не могли залишитися поза увагою дослідників. Тому й не дивно, що дана проблематика продовжує активно вивчатися фахівцями багатьох країн світу. Відразу після усунення від влади президента М. Мурсі з'явилися цікаві публікації вчених Е. Блеера, П. Тейлора, Т. Перрі [9], К. Аль-Енані [2], присвячені аналізу причин політичної поразки "братів" і проблемам подальшого розвитку Єгипту. Революційним подіям у Каїрі також присвятив свою працю А. Бішара [8], який зробив спробу дати логічне пояснення цілій низці політичних потрясінь у Єгипті на початку другого десятиліття XXI ст., які завершилися воєнним переворотом і поразкою "Братів-мусульман".

Варто зазначити, що останнім часом з'явилася ціла низка публікацій, присвячених питанням діяльності "Братів-мусульман" після воєнного перевороту липня 2013 р. Зокрема заслуговує на увагу стаття С. Тадраса "Розкол "Братів-мусульман"" [19], у якій він аналізує ідеологічні течії всередині організації та намагається пояснити причини можливого її остаточного розколу.

Проблемам порушення внутрішньої єдності "Братів-мусульман" присвятили свої публікації А. Аль-Саїд [4], Н. Зідан [22]. Автори намагаються виявити ідеологічні розбіжності серед членів організації та визначити можливі шляхи подальшого розгортання внутрішньої кризи "братів" з приводу стратегії і тактики боротьби з режимом президента А. Аль-Сісі в Єгипті.

Також важливими для розуміння місця та ролі "Братів-мусульман" у єгипетській політиці є праці М. Аль-Мештаві [3], І. Єздані [21], А. Аїяша [5]. Автори аналізують внутрішню структуру організації "братів" та намагаються прослідкувати її зміни, які відбулися після політичної поразки президента М. Мурсі та його команди. Вони пролили певне світло на процес формування керівного складу "Братів-мусульман" після воєнного перевороту в Єгипті липня 2013 р., нових контролюючих органів організації і внутрішню боротьбу за владу серед її членів.

Надзвичайно важливими для розуміння політики "Братів-мусульман", причин внутрішніх суперечок та наростаючої впродовж останніх місяців загрози розколу організації є публікації С. Шехати [16], М. Ель-Даами [12], А. Спігела [17] та ін. Вони проаналізували вплив ісламізму на ідеологію, стратегію і тактику "братів" після усунення від влади президента М. Мурсі, а також висвітлили реакцію мусульманського світу на воєнний пере-

ворот в Єгипті у липні 2013 р. Автори підкреслили важливість міжнародного аспекту для продовження боротьби "Братів-мусульман" з режимом президента А. Аль-Сісі та визначили вплив ісламських організацій на формування внутрішньої і зовнішньої політики "братів".

На тлі багатих фактичним матеріалом і різноманітних за тематичним спрямуванням наукових публікацій, присвячених діяльності "Братів-мусульман" після усунення військовими від влади в Єгипті президента М. Мурсі, залишається необхідність комплексного та неупередженого аналізу боротьби "братів" на двох фронтах: внутрішньому – з'ясування сутності ідейно-тактичних розбіжностей між окремими членами організації і перспектив збереження внутрішньої єдності; та зовнішньому – спроможності продовження протистояння з режимом президента А. Аль-Сісі на тлі посилення урядових переслідувань та загрози внутрішнього розколу.

Перемога і поразка: "Брати-мусульмани" у буремний революційний період. Наприкінці 2010 р. в Тунісі розпочалися вуличні протести народу, приводом яких було самоспалення туніського вуличного торговця фруктами М. Буазізі, вчинене 17 грудня 2010 р. на знак протесту проти свавілля поліції, що незаконно конфіскувала його товар. Мешканці країни були незадоволені правлінням багаторічного президента бен Алі (президент обіймав посаду з 1987), який під тиском "вулиці" 14 січня 2011 р. змушений був піти у відставку.

Успіх революції в Тунісі надихнув населення інших арабських держав до боротьби проти місцевих диктаторських режимів. Серед них одне із провідних місць належить Єгипту, де протягом тридцяти років на посаді президента перебував Х. Мубарак. Мешканці країни були незадоволені низьким рівнем життя, відсутністю свободи слова, нестачею житла, зростанням цін на продукти, високим рівнем безробіття. Внаслідок масових народних протестів, під час яких загинуло понад 300 осіб і ще близько тисячі зазнали різної важкості тілесних ушкоджень, 11 лютого 2011 р. президент Х. Мубарак змушений був залишити свою посаду, а влада тимчасово була передана до рук армійського командування (Вищої ради збройних сил).

Серед політичних сил та організацій, які брали участь у революції в Єгипті в 2011 р., "Брати-мусульмани" посіли важливе місце завдяки широкій підтримці їх ідей громадськістю та здатністю за короткий проміжок часу мобілізувати для акцій протесту значні маси людей. З огляду на це не дивно, що саме ця політична організація ("Партія свободи і справедливості") на тлі революційних подій здобула на парламентських виборах 2011–2012 рр. 40 % місць у Народній асамблеї (нижній палаті парламенту), а в червні 2012 р. її кандидат М. Мурсі обійняв посаду президента Єгипту. Таким чином "Брати-мусульмани" успішно пройшли три фази у досягненні своїх політичних цілей, визначені ще засновником цієї організації Х. Аль-Банном – поширення ідеології організації в Єгипті та далеко за його межами, структурне оформлення та здобуття влади на виборах з метою втілення в життя завдань цієї політичної сили [1].

Прихід до влади в Єгипті "Братів-мусульман" був знаковим для організації та відкривав перед ними значні політичні перспективи. Насамперед слід зазначити, що це був перший випадок за 80-річну історію діяльності, коли "Брати-мусульмани" стали легальним політичним рухом і на законній підставі шляхом вільних виборів здобули перемогу. Організація мала значну народну підтримку та всебічне сприяння з боку мусульманського духовенства і деяких ісламістських політичних партій та організацій, що давало можливість провести реформи в країні й втілити в життя свої цілі та завдання. Таким чином, у

Єгипті з'явилася можливість реалізації хоча б частини ісламістських ідей у напрямі розбудови традиційного мусульманського суспільства та державних інституцій.

Однак уже на початковому етапі боротьби за владу в Єгипті "Брати-мусульмани" виявилися недостатньо рішучими і послідовними у своїх діях та внутрішньо організованими, що за досить короткий проміжок часу коштувало їм не тільки владних повноважень, але й права на продовження політичної та громадсько-релігійної діяльності. Так, у лютому 2011 р. лідери організації заявили, що не будуть брати участь в президентських виборах, однак всупереч цьому А. Абульфутх висунув свою кандидатуру на посаду президента. Крім того, голосування в Генеральній Раді "Братів-мусульман" з питання участі у президентській компанії розділило її учасників навпіл (56 прихильників проти 52 противників участі у виборах президента), внаслідок чого кінцеве рішення на користь боротьби за владу в країні, а також кандидатура М. Мурсі, було справжнім здивуванням для багатьох послідовників руху, які змушені були прийняти його з метою збереження внутрішньої єдності організації [9].

Вартий уваги той факт, що від початку створення "Брати-мусульмани" не мали чітко визначеної сфери діяльності, охоплюючи широке коло питань релігійного, цивільного, політичного і морального характеру. Саме тому членами організації стали не тільки політики, фахівці у певних галузях господарства, але й багато релігійних лідерів та їх духовних послідовників, пріоритетами діяльності яких є дотримання правил і цінностей ісламу [16, р. 114]. Відсутність чіткої межі між політичною та релігійною сферою неодноразово призводила до виникнення внутрішніх суперечностей серед членів руху щодо напрямів та методів подальших дій, внаслідок чого з'являлася загроза розколу організації.

Важливою проблемою для "Братів-мусульман" після приходу до влади в Єгипті була відсутність досвіду адміністративного управління, адже організація в попередні десятиліття діяла підпільно. З огляду на це, маючи у своїх колах значну кількість інженерів, юристів, лікарів, науковців, учителів, "Брати-мусульмани" виявилися неспроможними сформувати політичну еліту та професійний бюрократичний апарат, здатний ефективно виконувати поставлені керівництвом завдання. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що у "Братів-мусульман" так і не відбулося трансформації підходів від опозиційної свідомості до мислення правлячої партії при вирішенні нагальних проблем [2, р. 19].

Варто зауважити, що впродовж перебування М. Мурсі на посаді президента у його діяльність активно втручалася партійне керівництво "Братів-мусульман", що не могло сприяти піднесенню авторитету глави держави та зростанню довіри з боку як місцевих мешканців, так і зарубіжних партнерів.

Не додавав довіри до М. Мурсі з боку опозиційних партій та армійського командування той факт, що президент та його команда ухвалювали найважливіші рішення у вузьких партійних колах "Братів-мусульман", ігноруючи при цьому інших політичних гравців. Соціальною опорою слугувала підтримка прихильників серед різних прошарків населення, яких за необхідності можна було легко вивести на вулиці міст, а також деяких ісламістських організацій. Щоб зберігати вплив на свідомість народу, М. Мурсі нерідко вдавався до надмірної ісламістської риторики, що насторожувало не тільки опозицію, але й навіть деяких політичних партнерів "Братів-мусульман" [8, р. 24].

Отже, позбавлені права участі в політичному житті країни та, відчуваючи загрозу тотальної ісламізації дер-

жави, опозиційні партії легко налагодили діалог із керівництвом збройних сил Єгипту на тлі спільного протистояння "Братам-мусульманам". Для останніх ситуація також ускладнювалася тим, що ініційовані президентом М. Мурсі та його командою реформи гальмувалися бюрократичним апаратом, який практично не зазнав змін особового складу і продовжував працювати із часів режиму Х. Мубарака. Відсутність позитивних змін у суспільстві та державі позначилася на поступовому зменшенні соціальної підтримки "Братів-мусульман", внаслідок чого вони виявилися неспроможними протистояти опозиційним силам і 3 липня 2013 р. були усунуті від влади військовими на чолі з генералом А. Аль-Сісі.

Воєнний переворот у Єгипті й ув'язнення президента М. Мурсі поставило на порядок денний питання подальшої діяльності "Братів-мусульман". Члени організації та їх однодумці в містах країни розпочали масові акції протесту, вимагаючи звільнення з-під арешту законно обраного на демократичних виборах президента М. Мурсі та повернення йому повноважень глави держави. Після низки сутичок демонстрантів із силовиками у грудні 2013 р. "Братів-мусульман" було оголошено терористичною організацією та заборонено їх діяльність, що виявилось великим розчаруванням для багатьох мешканців країни, а також іноземних аналітиків, урядовців і громадськості, які покладали великі надії на революцію в Єгипті та пов'язували з нею можливість демократизації всіх сфер життя в державі.

Воєнний переворот у Єгипті спровокував цілу низку терористичних актів та акцій непокори новій владі. Важливою опорою "Братів-мусульман" у боротьбі з режимом А. Аль-Сісі та його прибічниками є мусульманське духовенство. Традиційно релігійні лідери користуються значним авторитетом і пошаною в ісламському суспільстві і тому політики рідко наважуються на відкрите протистояння з ними. Саме тому, незважаючи на усунення від влади М. Мурсі та політичну поразку "Братів-мусульман", останні продовжили активну боротьбу з новим режимом.

1 січня 2015 р. президент Єгипту А. Аль-Сісі виступив перед релігійними лідерами країни в університеті Аль-Ажар у Каїрі. Промова була присвячена необхідності реформування релігійних ідей, відмови від надмірної ісламістської риторики, яка призводить до ворожнечі, кровопролиття, тероризму і в підсумку "руйнує сучасне життя народу та ставить під загрозу його майбутнє" [11]. Зі змісту зазначеного на думку більшості дослідників випливає, що президент у такий спосіб зробив попередження представникам мусульманського духовенства, які продовжують підтримувати ісламістські ідеї та політичний курс "Братів-мусульман", поклавши на них (релігійних діячів, учених) відповідальність за "приведення релігійного дискурсу в гармонію з духом часу" [11].

Реакція мусульманського світу на політичну поразку "Братів-мусульман". Усунення від влади в Єгипті президента М. Мурсі поставило на порядок денний у науковому світі та політичних колах багатьох держав питання подальшого розвитку "Братів-мусульман" та ісламізму загалом. Цікаво, що схожі дискусії про кінець ісламізму були й раніше, і приводом до їх появи часто слугували політичні поразки та невдачі ісламських течій в тій або іншій країні. Це спонукало деяких політологів говорити про входження в "постісламську" епоху. Однак із липня 2013 р. така дискусія набрала особливої ваги, адже Єгипет є однією із провідних держав арабського світу, а організація "Братів-мусульман" розширила свою діяльність далеко за національні кордони країни. Тому й не дивно, що ісламісти від Індонезії до Марокко розпочали активну дискусію з приводу подальшої долі руху "братів" та їх ідеології.

Криза "Братів-мусульман" у Єгипті згодом була поглиблена міжнародним фактором. Велика Британія розпочала розслідування діяльності "братів", а Катар під тиском Саудівської Аравії та ОАЕ в серпні 2014 р. примусив деяких із лідерів організації залишити країну [19, р. 67].

Варто зауважити, що дочірні організації "Братів-мусульман" в інших країнах арабського Сходу висловили моральну підтримку своїм побратимам у Єгипті та гостро розкритикували дії військових із силового захоплення влади в Каїрі. При цьому, зокрема в королівстві Йорданія, дочірня організація "Братів-мусульман" відкинула можливість переслідувань з боку місцевого уряду, зазначивши, що офіційний Амман ставиться без упереджень як до ісламістських груп, так і до не ісламістських [12].

У Сирії, де "Брати-мусульмани" тривалий час перебувають під подвійною загрозою з боку аль-Каїди та режиму Асада, їх ("братів") лідери поставили під сумнів конституційну легітимність нової влади в Єгипті та закликали до проведення там справедливих демократичних виборів [18]. На противагу Сирії, в Марокко дві основні ісламістські групи – Партія розвитку та справедливості та Організація справедливості і доброзичливості – використали єгипетський випадок для посилення своїх власних позицій у країні та критики політичних підходів суперників до розв'язання важливих завдань [17].

Слід наголосити, що політична поразка "Братів-мусульман" у Єгипті стала предметом для дискусій представників інших ісламістських груп, які здебільшого, співчуваючи "братам", зазначають політичні прораханки останніх, що в підсумку призвели до краху. Зокрема, позиція аль-Каїди полягає в тому, що "кожен, хто закликає протистояти обману мирними засобами, плаває у морі ілюзій...". З огляду на це "брехня" – на думку джихадистів, "не може бути усунена іншими шляхами, як тільки застосуванням грубої сили та влади" [6]. Єгипетські джихадисти підтримали критичні зауваження з-за кордону, звинувативши "Братів-мусульман" у відсутності прагнення до боротьби за встановлення ісламської держави [7].

Цікаво, що ще до воєнного перевороту в Єгипті та усунення М. Мурсі від влади один із лідерів сирійського філіалу "Братів-мусульман" З. Салем критикував єгипетських однодумців за прийняття ними рішення виставити свого кандидата на президентські вибори. З. Салем зокрема заявляв, що таким чином "брати" отримали у спадок "човен, який тоне" [14]. Отже, думки із приводу оцінок діяльності "Братів-мусульман" у Єгипті розділилися як серед членів цієї організації, так і з-поміж представників інших ісламістських груп і не ісламістських течій. Однак більшість із них відкидають можливість поразки ісламізму разом із політичним крахом "Братів-мусульман" у Єгипті [13].

Крім того, вартий уваги той факт, що політичний колапс "Братів-мусульман" у Єгипті у 2013 р., на думку деяких дослідників, не тільки не поставив під загрозу існування цієї організації, але й посприяв зміцненню її внутрішньої єдності. "Брати-мусульмани" – це не тільки політична партія, але й, насамперед, соціальний і релігійний рух із глибоким корінням та значною організаційною мережею, що забезпечує йому певний імунітет до урядових переслідувань. Більше того, багаторічне перебування цієї організації поза законом довело, що посилення репресій з боку влади означало зростання солідарності серед "братів" і їх відданості ідеям організації" [2, р. 20]. Тому й не дивно, що найбільшу загрозу для "Братів-мусульман" багато вчених вбачають у між-

усобній боротьбі за лідерство та втраті контролю керівництва над діяльністю цього руху.

Внутрішні трансформації організації "Братів-мусульман" та перспективи подальшої діяльності. Помітний вплив на розвиток ісламізму та діяльність "Братів-мусульман" мало утворення в червні 2014 р. Ісламської держави після того, як бойовики захопили друге по величині місто в Іраку – Мосул. Це був перший випадок, коли ісламістська група досягла успіху в тому, у чому "брати" та багато інших організацій зазнали поразки – контроль та управління значними територіями в самому серці арабського мусульманського світу [19, р. 68]. Таким чином, проголошення Ісламської держави поглибило внутрішню кризу серед "Братів-мусульман", які вже до цього були виснажені боротьбою з режимом А. Аль-Сісі, арештами їх лідерів та багатьох активістів. У цей період особливої гостроти набуло питання ефективних методів боротьби за владу, у якій "брати" в Єгипті зазнали поразки.

Слід наголосити, що в умовах загальної розгубленості серед "Братів-мусульман" зріс вплив салафітських ісламістських ідей, які поступово почали претендувати на лідерство серед опозиційних сил у Єгипті. У листопаді 2014 р. одна із салафітських груп закликала "братів" разом організувати антиурядовий марш протесту з ісламістськими лозунгами. Керівництво "Братів-мусульман" виявилось не готовим швидко прийняти рішення, адже їх позиція полягала у відстороненні своїх антиурядових акцій від ісламізму. Оскільки молоді частково долучилися до цієї акції, то лідери "братів" поспішили зробити заяву, що "демонстранти мали на меті лише піднесення прапора Єгипту зі звичними революційними лозунгами" [15]. Внаслідок цього значна частина молоді розчарувалася в діяльності "Братів-мусульман" і почала надавати перевагу ісламістським ідеям, виступаючи за підтримку Ісламської держави Іраку і Леванту.

Загроза внутрішнього розколу, переслідування владою та численні арешти лідерів "братів" викликали необхідність проведення виборів керівного складу організації, які відбулися в лютому 2014 р. Наразі науковцям до кінця не зрозуміло, як вдалося "Братам-мусульманам" за таких складних обставин провести ці вибори, однак за їхніми результатами керівником залишився на той час ув'язнений М. Бадей. Його наступником і тимчасово виконуючим обов'язки став М. Таха Вахдан [4]. Разом із тим залишається також невідомою доля багатьох лідерів організації, які до воєнного перевороту липня 2013 р. обіймали ключові посади. Серед них, зокрема, М. Еззад, М. Гозлан, А. Рахман Аль-Барр та ін.

Слід наголосити, що перед новими лідерами "Братів-мусульман" стояли досить складні завдання. Насамперед, їм необхідно було зміцнити внутрішню дисципліну організації, яка дещо послабилася після політичної поразки в липні 2013 р. Не менш важливо було об'єднати навколо себе інші опозиційні партії, щоб таким чином повернути лідерство серед опозиційних сил і спільними зусиллями продовжити боротьбу проти нової влади в Єгипті.

Відстоюючи свої провідні позиції серед опозиційних груп, "Брати-мусульмани" після усунення президента М. Мурсі від влади сформували Національний союз для підтримки легітимності, куди також увійшли інші партії, такі як аль-Васат, Салафітські партії аль-Ватан, Фаділа, Асала та ін. Розширюючи масштаби своєї політичної антиурядової діяльності, яка досить швидко почала набувати пан-Єгипетського характеру завдяки залученню до спільної боротьби проти президента А. Аль-Сісі ісламістських та не ісламістських груп, у серпні 2014 р.

"брати" ініціювали створення Єгипетської революційної ради [21]. При цьому важливо наголосити, що до Ради входили деякі не ісламістські діячі, що сприяло поліпшенню іміджу "Братів-мусульман" на Заході.

У грудні 2014 р. "брати" залучили до своєї діяльності членів парламенту Єгипту, які після воєнного перевороту в липні 2013 р. змогли втекти до Туреччини, та проголосили відновлення роботи єгипетського парламенту у вигнанні [10]. Серед пріоритетів діяльності основним для Революційної ради Єгипту залишалось здійснення всебічного тиску на режим президента А. Аль-Сісі за кордоном.

Вартий уваги той факт, що вимушена еміграція багатьох членів організації "Братів-мусульман" за кордон не стала перешкодою для їх подальшої політичної та громадської діяльності. У січні 2015 р. вони провели з'оміж своїх рядів вибори до нового органу – Адміністративного офісу єгиптян за кордоном, до складу якого увійшли три представники з Туреччини, два – з Катару і по одному з Малайзії та Судану. Новий орган очолив А. Абдель Рахман, який уже у своєму першому інтерв'ю поклав на Адміністративний офіс відповідальність за керівництво "братами" в Єгипті [20]. Таким чином можна стверджувати, що загроза розколу організації "Братів-мусульман" триває, особливо якщо врахувати, що в Європі продовжує свою діяльність "Міжнародна організація Братів-мусульман" на чолі з І. Моніром. Розташована в Лондоні, організація координує діяльність "братів" за межами Єгипту (переважно на європейському континенті) вже впродовж кількох десятиліть.

Залишається також невирішеним питання подальшої стратегії "Братів-мусульман". Організація продовжує публічно дистанціювати себе від радикальних ісламістських ідей і рухів, хоча до Союзу проти перевороту в Єгипті долучила ісламістські групи. А як поміркована політична сила, "брати" зазнали поразки. Для багатьох це служить доказом помилковості стратегії. Особливо для активної молоді, яка вимагає жорсткіших методів боротьби з метою пришвидшення повалення режиму А. Аль-Сісі в Єгипті. За таких обставин привабливішою є ідеологія ісламістських організацій, а "Брати-мусульмани" поступово втрачають своїх прихильників та вплив у суспільстві. Тому й не дивно, що під час першого виступу в ЗМІ голова офісу "Братів-мусульман" за кордоном попросив вибачення у єгипетського народу за неправильно обраний реформістський шлях розвитку [22].

Слід зауважити, що впродовж останніх місяців почастишали випадки агресивних дій молодого крила "Братів-мусульман", спрямованих проти поліції, армії та навіть інфраструктури країни (знищення електричних мереж, трансформаторних станцій). Якщо спочатку ці акції мали вигляд спонтанних, то з часом все більш стає очевидним, що нові лідери "братів" дали зелене світло підривної діяльності. Із цього приводу аналітик А. Аїяш зазначив, що "керівництво "Братів-мусульман" занепокоєне втратою контролю за молодим крилом організації через пряму заборону застосування силових методів боротьби" [5].

Варто зазначити, що важливим кроком на шляху до зміцнення внутрішньої єдності серед "Братів-мусульман" було залучення молоді до керівного складу організації, внаслідок чого рух дещо активізував свою діяльність у Єгипті.

Разом із тим, незважаючи на докладені численні зусилля до справи зміцнення внутрішньої структури "Братів-мусульман" на рубежі 2014–2015 рр. усередині організації з'явилися численні розбіжності між "поміркованим" та "радикальним (молодим) крилом" із приводу

стратегії та методів подальших дій. На відміну від молоді, яка, як було зазначено вище, піддалася впливу ісламістських організацій і виступила за радикальні методи боротьби з режимом, старше покоління "братів" заперечують необхідність використання насилля в єгипетському суспільстві. Вони ще добре пам'ятали урядові переслідування членів організації впродовж попередніх десятиліть і тому не бажали повторювати такі самі помилки у стратегії. "Помірковане" крило "Братів-мусульман" вважало, що на тлі економічного занепаду в державі, відсутності стабільності та безпеки режим військових на чолі з президентом А. Аль-Сісі сам себе знищить шляхом здійснення нового перевороту в Єгипті, або ж через тиск Заходу, який буде змушений вимагати досягнення національного примирення. Тому замість радикалізації своїх дій "братів" варто зосередити зусилля на переконанні провідних європейських лідерів у тому, що в разі тривалої байдужості останніх до "Братів-мусульман" Єгипет чекає доля Іраку та Сирії, де контроль та влада над значними територіями захопили ісламісти.

Внаслідок поглиблення внутрішніх розбіжностей із приводу стратегії та тактики подальших дій у травні 2015 р. в Єгипті відбулася зустріч семи членів Управлінської ради "Братів-мусульман", що діяла ще до воєнного перевороту в країні липня 2013 р. Серед них зокрема були М. Еззат, М. Гозлан та муфтії Абдель Рахман аль-Барр. Ці авторитетні члени організації вирішили повернути собі контроль над діяльністю "Братів-мусульман" і тому заявили, що Рада "братів" за кордоном не легітимна і має припинити свою роботу [3]. Однак нове керівництво організації, серед якого було чимало молоді, відмовилося визнати владу над собою цих "заколотників" та змінити свою стратегію на більш помірковану, внаслідок чого внутрішня єдність "Братів-мусульман" почала "тріщати по швах".

Цікаво, що в переддень спроби організації заколоту серед "Братів-мусульман" до уваги громадськості Єгипту було запропоновано звернення з назвою "Єгипет кличе", підписане 159 релігійними вченими з усього мусульманського світу. Саме в цьому документі найбільш авторитетні релігійні діячі, серед яких зокрема М.А. Максоуд, С.А. Азім, С.А. Адлан та інші, закликали мусульман до активної протидії режиму А. Аль-Сісі в Єгипті, вбачаючи в цьому священний обов'язок "правовірних" [19, р. 67]. Зважаючи на це й не дивно, що "помірковане" крило "Братів-мусульман" зазнало поразки у здійсненій спробі повернути собі контроль над організацією.

Висновки. Отже, незважаючи на оптимістичні прогнози багатьох учених щодо продовження діяльності "Братів-мусульман" та збереження ними своїх позицій як у єгипетському суспільстві, так і в мусульманському світі загалом, організація на початку 2015 р. почала балансувати на межі внутрішнього розколу. Каменем спотикання стала подальша стратегія і тактика "братів" у протидії режиму президента А. Аль-Сісі. Молодь, розчарована усуненням від влади військовими президента М. Мурсі та політичною поразкою "Братів-мусульман", почала швидко переймати ідеї ісламістських організацій, які закликали до активної боротьби з режимом у Єгипті, що на практиці означало застосування насильницьких методів боротьби. Для поміркованого крила "братів" такі дії є неприйнятними, оскільки впродовж попередніх десятиліть не тільки не принесли бажаних результатів, але й остаточно зіпсували імідж організації на міжнародній арені (насамперед на Заході). Внутрішніми суперечностями серед "Братів-мусульман" найбільше скористалися представники режиму президента А. Аль-Сісі, які впродовж весни-літа 2015 р. арештували багатьох лідерів "братів" обох ворогуючих між собою таборів.

Крім того, користуючись внутрішніми чварами організації, влада посилює на неї тиск, внаслідок чого в

діях "Братів-мусульман" можна спостерігати поглиблення ідейної кризи і непослідовність дій. Хоча, з іншого боку, саме скрутне становище організації вберегло її від остаточного розколу та розпаду на окремі незалежні та не пов'язані між собою структурні групи.

Помірковане крило "Братів-мусульман" продовжує контролювати фінансові потоки організації та багато із її закордонних підрозділів, тоді як радикальна течія (молодь) домінує в ЗМІ, найбільше впливає на "вулицю" Єгипту і платить найдорожчу ціну в боротьбі з режимом – кров та життя своїх однодумців.

Оцінюючи ситуацію в Єгипті, дослідники одностайні в тому, що відсутність перемоги одного із протидіючих таборів "Братів-мусульман" у найближчому майбутньому призведе до остаточного розколу організації. Адже відомо, що внутрішня боротьба за владу в "братів" відбувалася вже не одноразово. Варто зокрема згадати диспут 1940 р. між Х. Аль-Банном та М. Шабабом із приводу доцільності дотримання встановлених людьми (земними) законів або боротьбу за владу в організації між А. аль-Сокарі та Х. Аль-Банном. Не менш небезпечним для збереження єдності "Братів-мусульман" був розкол, здійснений Васат партією у 1995 р., а також одним із лідерів "братів" А. Фетухом у 2011 р. Однак в усіх цих ситуаціях одна із ворогуючих сторін у межах організації отримувала перемогу, внаслідок чого "Брати-мусульмани" зміцнювали свою внутрішню структуру та продовжували діяльність.

Таким чином, єдність "Братів-мусульман" і продовження діяльності організації насаперед залежить від її членів. Десятиліття урядових переслідувань "братів" у Єгипті і в окремих країнах за кордоном не завдали їм такої шкоди, як внутрішні розбіжності та міжусобна боротьба за владу. А чи вдасться "Братам-мусульманам" подолати внутрішню кризу на сучасному етапі, стане остаточно відомо лише із плином часу.

Список використаних джерел / References

1. Hasan Al-Banna and his political thought of Islamic Brotherhood. Ikhwanweb [Electronic source]. – May 13, 2008. – Access mode : <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=17065>. – Дата доступу : жовтень 14, 2015.
2. Al-Enani Khalil. The Muslim Brotherhood after Morsi / Al-Enani Khalil // Siyasat Arabia. – 4 (2013):17–23.
3. Al-Meshtawy Mohamed. In the Brotherhood's struggle, the new office removes the old guard [Electronic source] / Al-Meshtawy Mohamed // Masr Al Arabia. – May, 29, 2015. – Access mode : <http://www.alaraby.co.uk/investigations/2015/7/7/%D8%A5%D8%B9%D8%A7%D8%AF%>. – Дата доступу : листопад 15, 2015.
4. Al-Sayed Alaa al-Din. In five points all you want to know about the Brotherhood's last crisis [Electronic source] / Al-Sayed Alaa al-Din // Sasapost. – May 31, 2015. – Access mode : <http://www.sasapost.com/muslim-brotherhood-crisis-2015>. – Дата доступу : жовтень 30, 2015.
5. Ayyash Abdelrahman. The Brotherhood's Post-Pacifist Approach [Electronic source] / Ayyash Abdelrahman // Sada. – July 9, 2015. – Access mode : <http://carnegieendowment.org/sada/2015/07/09/brotherhood-s-post-pacifist-approach/id6y>. – Дата доступу : листопад 2, 2015.
6. Barnett David. Al Qaeda official says force needed to establish Sharia law in Egypt [Electronic source] / David Barnett // The Long War Journal. – 10 (2013a): 57–68. – Access mode : http://www.longwarjournal.org/archives/2013/12/al_qaeda_official_ji.php. – Дата доступу : листопад 16, 2015.
7. Barnett David. Jihadist media unit urges fighters to strike Egyptian army [Electronic source] / David Barnett // The Long War Journal. – 23 (2013b): 94–107. – Access mode : http://www.longwarjournal.org/archives/2013/09/jihadist_media_unit.php. – Дата доступу : листопад 21, 2015.
8. Bishara Azmi. Revolution against revolution, the street against the people, and counterrevolution [Electronic source] : Arab Center for Research and Policy Studies / Azmi Bishara. – September 9, 2013. – Access mode : <http://english.dohainstitute.org/release/0ad546ea-4977-4189-9a30-302ae69af5d7>. – Дата доступу : жовтень 17, 2015.
9. Blair Edmund. How the Muslim Brotherhood lost Egypt [Electronic source] / Blair Edmund, Taylor Paul and Perry Tom // Reuters. – July 25, 2013. – Access mode : <http://www.reuters.com/article/2013/07/25/us-egypt-mistakes-specialreport-idUSBRE96O07H20130725>. – Дата доступу : жовтень 28, 2015.
10. Egyptian Parliament Sessions to be held in Turkey [Electronic source] // Ikhwanweb. – December 19, 2014. – Access mode : <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=31942>. – Дата доступу : листопад 25, 2015.

11. Egyptian President Sisi Calls for Reform of Islam [Electronic source] // Jerusalem Issue Briefs. – February 15, 2015. – Access mode : <http://jcpa.org/article/sisi-calls-for-reform-of-islam/stash.5s6UTgMT.dpuf>. – Дата доступу : листопад 16, 2015.
12. El Daama Mohamed. Secretary General of the Islamic Action Front in Jordan: It is time to change our ways of expression [Electronic source] // Mohamed El Daama // Al Sharq Al Awsat. – September 25, 2013. – Access mode : <http://www.aawsat.com/details.asp?section=4&article=744561&issue=12720#UjfvvRDu5V>. – Дата доступу : грудень 10, 2015.
13. Hassan Anas. The Levant and Egypt: The Future of the Nation State [Electronic source] // Anas Hassan // Rassd. – December 17, 2013. – Access mode : http://rassd.com/578355_%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A7%D9%85_%D9%88%D9%85%. – Дата доступу : жовтень 24, 2015.
14. Hussein Tam. The Brotherhood's Man in London [Electronic source] // Tam Hussein // The Majalla. – April 23, 2013. Access mode : <http://www.majalla.com/eng/2013/04/article55240699>. – Дата доступу : грудень 11, 2015.
15. Muslim Brotherhood statement to all Revolutionary Egyptians [Electronic source] // Ikhwanweb. – November 27, 2014. – Access mode : <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=31916>. – Дата доступу : листопад 23, 2015.
16. Shehata, Samer. Islamist Politics in the Middle East: movements and change [Electronic source] // Samer Shehata. – L.: Routledge, 2012. Access mode : <https://www.routledge.com/Islamist-Politics-in-the-Middle-East-Movements-and-Change/Shehata/p/book/9780415783620>. – Дата доступу : жовтень 17, 2015.
17. Spiegel Avi. The fate of Morocco's Islamists [Electronic source] // Avi Spiegel // Foreign Policy. – July 9, 2013. Access mode : http://mideastafrica.foreignpolicy.com/posts/2013/07/09/the_fate_of_morocco_islamists. – Дата доступу : грудень 14, 2015.
18. Statement from the Muslim Brotherhood in Syria: regarding the coup on constitutional legitimacy in Egypt [Electronic source] // Ikhwanysyria. – July 6, 2013. – Access mode : <http://ikhwanysyria.com/Portals/Content/?Name=%D8%AD%D9%88%D9%84%20%D8%A7%D>. – Дата доступу : листопад 17, 2015.
19. Tadros Samuen. The Brotherhood Divided / Samuen Tadros // Currents Trends in Islamic Ideology. – 2015. – 19: 63–84.
20. The Manager of the Brotherhood Office Abroad: Managing the Crisis in Egypt is our responsibility [Electronic source] // Masr Al Arabia. – April 22, 2015. – Access mode : <http://www.masralarabia.com>. – Дата доступу : жовтень 16, 2015.
21. Yezdani Ipek. Egyptian opposition establishes Revolutionary Council in Istanbul // Ipek Yezdani [Electronic source] // Hurriyet Daily News. – August 9, 2014. – Access mode : <http://www.hurriyettailynews.com/egyptian-opposition-establishes-revolutionary-council-in-istanbul.aspx?pageID=238&nID=70196&News-CatID=352>. – Дата доступу : жовтень 25, 2015.
22. Zidan Talal Nancy. Will the Muslim Brotherhood group change [Electronic source] // Talal Nancy Zidan // Masr Al Arabia. – April 30, 2015. – Access mode : <http://www.masralarabia.com>. – Дата доступу : листопад 16, 2015.

Надійшла до редколегії 13.01.17

В. В. Петренко, канд. політ. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
В. И. Разицкий, канд. ист. наук, доц.
Национальный торгово-экономический университет, Киев, Украина

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ "БРАТЬЕВ-МУСУЛЬМАН" В ЕГИПТЕ ПОСЛЕ СВЕРЖЕНИЯ ПРЕЗИДЕНТА М. МУРСИ

Революция в Египте 2011 г. и приход к власти "Братьев-мусульман" стали сенсацией для всего мусульманского мира и вызвали особенный интерес политических лидеров ведущих стран Запада. Однако военный переворот в стране в июле 2013 г. не только перечеркнул предыдущие достижения "братьев" в политической борьбе за власть, но и поставил под угрозу само существование этой организации. В статье сделана попытка выявить причины политического поражения президента Египта М. Мурси и его команды, а также проанализировать внутренние противоречия среди "Братьев-мусульман", в результате которых возникла угроза раскола организации. Также не менее важным есть задание определить реакцию мусульманского мира на военный переворот в Египте и перспективы дальнейшей деятельности "Братьев-мусульман" в условиях внутренней борьбы за власть и активизации преследований правительством президента А. Аль-Сиси.

Ключевые слова: "Братья-мусульмане", исламизм, режим А. Аль-Сиси, мусульманский мир, арабский Восток, Исламское государство.

V. V. Petrenko, Candidate of Political Sciences, Associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine,
V. Y. Razitsky, Candidate of Historical Sciences, Associate professor
Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

POLITICAL ACTIVITY OF THE "MUSLIM BROTHERHOOD" IN EGYPT AFTER REMOVAL FROM THE PRESIDENCY M. MORSI

*Political activity of the "Muslim Brotherhood" in Egypt after removal from the presidency M. Morsi
Revolution in Egypt in 2011 and coming to the power of the "Muslim Brotherhood" became a real sensation for the entire Muslim world and generated a special interest of the political leaders of the West. However, military coup in the country in July 2013 cancelled previous "brothers" achievements in the political struggle for power and jeopardized the very existence of the organization. The article attempts to clarify the reasons of the political defeat of Egyptian President M. Morsi and to analyze internal contradictions among the "Muslim Brotherhood", due to which appeared the treat of the organization's split. Also equally important task is to determine the reaction of the Muslim world on the military coup in Egypt and the perspectives of further "Muslim Brotherhood's" activity under the circumstances of internal struggle for power and strengthening of persecution by the government of President A. Al-Sisi. Despite political failure in Egypt "Muslim Brotherhood" continued activity in the country, trying to organize united opposition of islamist and not islamist parties under their supervision. The authors have attempted to follow the main ways of creation of antigovernment organizations, where "brothers" play key role. Among them are "National Union to support the legitimacy", "Egyptian Revolutionary Council", "Administrative Office of Egyptians Abroad", "International Organization of the Muslim Brotherhood", located in Europe, and others.*

Keywords: the "Muslim Brotherhood", Islamism, regime of A. Al-Sisi, Muslim world, Arabian East, Islamic state.

UDC 32:351 (477)

I. Petrenko, Candidate of Political Sciences (в роздрукованому варіанті PhD, assistant Professor)
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

APPROACHES TO THE DEFINITION OF "PUBLIC POLICY ANALYSIS"

The problem of public policy analysis' definition is explored in the article. The approaches to the understanding of public policy analysis are analyzed; its main components are defined. The functions of public policy analysis are singled out and described. The author's view of the concept of "public policy analysis" is proposed.

Keywords: public policy analysis, analysis, politics, public policy.

Public policy analysis today is extremely important scientific and practical activities. It not just give the opportunity to solve urgent social problems by developing effective public decisions, but also has an important communicative function in society, enables civil society to

actively get involved and monitor important decision making process in the country. The participation of civil society takes an entirely different view than just protest activity, it becomes intelligent, its main instrument becomes the expert analytical work that enables to solve

© Petrenko I., 2017